

Вікторія ЧернописькаНавчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,кандидат історичних наук,
асистент кафедри теорії та філософії права
Vika_Ch07@ukr.net

РОЛЬ К. ШЕПТИЦЬКОГО В РОЗВ’ЯЗАННІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНИХ ПРОБЛЕМ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У ПЕРІОД КОНФЕСІЙНО- РЕЛІГІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ (1944–1946 рр.)

© Чернописька В., 2017

Проаналізовано роль К. Шептицького у вирішенні релігійних та церковних проблем Східної Галичини у період конфесійно-релігійних трансформацій (1944–1946 рр.). Доведено, що вагоме значення у досліджуваній період мала орієнтація архимандрита Климентія на консолідацію духовенства й реалізацію національних прагнень українства, що стало визначальним для збереження церковно-релігійного комплексу УГКЦ у період його руйнування у другій половині 40-х років XX ст. Аналіз документів однозначно свідчить про те, що К. Шептицький був активним противником злочинної акції “возз’єднання” і своєю діяльністю продемонстрував вірність національній ідеї та церкві, підпорядкованій Апостольському первопрестолу, який давав українській нації гарантії демократичних свобод і європейських цінностей.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква (УГКЦ); Климентій Шептицький; церковно-релігійний комплекс; духовенство; репресії; ліквідація УГКЦ; радянська влада.

Вікторія Чернописька

РОЛЬ К. ШЕПТИЦЬКОГО В РЕШЕНИИ ЦЕРКОВНО-РЕЛИГИОЗНЫХ ПРОБЛЕМ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ В ПЕРИОД КОНФЕССИОНАЛЬНО- РЕЛИГИОЗНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ (1944–1946 гг.)

Проанализирована роль К. Шептицкого в решении религиозных и церковных проблем Восточной Галиции в период конфессионально-религиозных трансформаций (1944–1946 гг.). Доказано, что большое значение в исследуемый период имела ориентация архимандрита Климента на консолидацию духовенства и реализацию национальных стремлений украинства, что стало определяющим для сохранения церковно-религиозного комплекса УГКЦ в период его разрушения во второй половине сороковых годов XX века. Анализ документов однозначно указал на то, что К. Шептицкий был большим противником преступной акции “воссоединения” и своей деятельностью продемонстрировал верность национальной идее и церкви, подчиненной Апостольскому первопрестолу, который давал украинской нации гарантии демократических свобод и европейских ценностей.

Ключевые слова: Украинская греко-католическая церковь (УГКЦ); Климентий Шептицкий; церковно-религиозный комплекс; духовенство; репрессии; ликвидация УГКЦ; советская власть.

THE ROLE OF K. SHEPTITSKY IN RESPECT OF THE CHURCH AND RELIGIOUS PROBLEMS OF EAST GALICHINA IN THE PERIOD OF CONFESSIONAL-RELIGIOUS TRANSFORMATIONS (1944–1946)

The article analyzes the role of K. Sheptytsky in solving the religious and church problems of Eastern Galicia during the period of confessional-religious transformations (1944–1946). It has been proved that a significant place in the studied period was played by the orientation of Archimandrite Clementy on the consolidation of the clergy and the realization of the national aspirations of Ukrainian people, which became crucial in preserving the church and religious complex of the UGCC during its destruction in the second half of the 40 years of the twentieth century. The analysis of documents clearly indicated that K. Sheptytsky was a great opponent of the criminal act of “reunification” and demonstrated his commitment to the national idea and the church that was subordinate to the Apostolic First Baptist, which gave the Ukrainian nation guarantees of democratic freedoms and European values.

Key words: Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC); Clement Sheptytsky; church-religious complex; clergy; repression; liquidation of the UGCC; soviet government

Постановка проблеми. Репресії радянського режиму та ліквідація Української греко-католицької церкви (УГКЦ) на західноукраїнських землях наприкінці першої половини ХХ ст. є темою багатьох наукових досліджень. У них з різних позицій висвітлюються причини, перебіг, масштаби, історичні наслідки цієї акції, її вплив на духовне і громадсько-політичне життя українського суспільства. Але, попри підвищений інтерес науковців до цієї тематики, резерви для її пізнання та певного переосмислення не вичерпано, що значною мірою пов'язано із розширенням джерельної бази дослідження.

Актуальність теми полягає у тому, що особливого значення у цьому контексті набуває дослідження про роль священства та вірних у збереженні УГКЦ та визначенні конфесійно-інституалізаційної політики радянської влади у Східній Галичині. Всебічний аналіз церковно-релігійної діяльності Климента Шептицького у період етноконфесійних трансформацій греко-католиків західного регіону допоможе зрозуміти складну ситуацію, що виникла в УГКЦ.

Аналіз досліджуваної проблеми. Необхідність детального і всебічного аналізу церковно-релігійної діяльності Климента Шептицького спонукає до аналізу історіографії досліджуваної проблеми. На особливу увагу в дослідженій темі заслуговують архівні документи радянських центральних та місцевих органів влади, що зберігаються переважно в Державному архіві Служби безпеки України (м. Київ) у фондах 65 і 71. Авторство цих документів належить органам НКВС–НКДБ–МДБ. Насамперед це нормативно-розпорядчі документи щодо активізації оперативно-слідчої роботи стосовно духовенства УГКЦ, звітні документи, серед яких доповідні записки, спецповідомлення, звіти керівників структурних підрозділів та обласних управлінь НКДБ–МДБ УРСР, довідки, записки про хід виконання плану оперативних та слідчих заходів щодо ліквідації УГКЦ.

Мета статті. Автор поставила за мету показати роль К. Шептицького у вирішенні релігійних та церковних проблем Східної Галичини у період конфесійно-релігійних трансформацій (1944–1946 рр.).

Виклад основного матеріалу. Політичний режим, що утвердився 1944 р. у західно-українському суспільстві, форсував уніфікацію суспільно-політичного, економічного та церковно-релігійного життя краю відповідно до загальносоюзних зразків. Загальні плани наступу на греко-католицьку церкву розпочали формувати в Москві одразу після Тегеранської конференції. Керівництво НКВС СРСР однозначно вважало Ватикан одним із центрів діяльності, скерованої на підриєв підвалин радянського ладу. Відповідно уніатська церква розглядалася як складова частина боротьби проти римської курії.

Реалізацію планів ліквідації УГКЦ радянська влада розпочала підступними методами. Вона одразу прийняла таємну ухвалу про закриття митрополичої друкарні “Студіон”, обмежила добродчинну діяльність у лікарні. З огляду на таку ситуацію митрополит Андрей вирішив делегувати представників церкви до Москви з метою обговорення поточних церковних питань Галицької митрополії [14, арк. 40].

Смерть митрополита Андрея 1 листопада 1944 р. зупинила реалізацію його намірів, а делегація УГКЦ так і не змогла виконати бажання свого зверхника [20, с. 17]. Проте лист на ім'я Й. Сталіна А. Шептицький залишив у свого брата ігумена Климентія Шептицького, “який стояв найближче до митрополита” [2, с. 73].

Важким випробуванням для ігумена стала втрата рідного брата, у листі до Станіслава він писав про це так: “Розумієш, наскільки мені важко, яка витворилася пустка... Я залишився тут сам – власне, сьогодні річниця з дня смерті митрополита. Днями повертаюся до Унева, бо ж влада не бажає, щоб я надалі перебував у Львові... До побачення, але де й коли – здається на тому світі” [23, с. 92]. Процитований лист є останнім, що з Унева отримала родина.

12 листопада 1944 р. львівський митрополичий престол очолив Йосиф Сліпий. Під час свого урочистого поставлення він іменував Климентія Шептицького архимандритом монахів Студійського уставу [2, с. 70]. Наступним важливим завданням новопоставлений митрополит Йосиф вважав завершення задуму свого попередника. Тому одразу після інтронізації він зустрівся з уповноваженим комітету у справах релігійних культів при УРСР С. Даниленком, що був насправді полковником радянських спецслужб. Під час розмови останній наполягав на тому, щоб керівником делегації був Г. Костельник, якого владні структури розглядали як перспективного співробітника [2, с. 77]. Легко помітити, що керівництво НКВС прагнуло вжити конкретних заходів щодо ліквідації УГКЦ, однак митрополит не довірів Г. Костельнику це завдання.

Керівником делегації призначили архимандрита Климентія, аргументуючи це проханням А. Шептицького, щоб його особисте послання товаришу Й. Сталіну вручив рідний брат – Климентій Шептицький [7, арк. 300]. Владики розуміли, що це важливе завдання вимагало розв'язання цілої низки суперечностей, в ньому переплелися інтереси УГКЦ і СРСР. Тому посередницьку роль повинен був виконати архимандрит, який непохитно стояв на засадах церкви і був компетентним у політичних питаннях.

22 грудня 1944 р. делегацію у складі о. Г. Костельника, о. І. Котова, о. Г. Будзинського та о. К. Шептицького прийняв голова Ради в справах релігійних культів (РСРК) при РНК СРСР Іван Полянський [20, с. 19]. Під час зустрічі керівник делегації передав три документи: листи митрополитів – Йосифа Сліпого та Андрея Шептицького – до Йосифа Сталіна, а також меморандум на ім'я голови РСРК [2, с. 79]. Зазначимо також, що делегація привезла в Москву подарунок від греко-католицьких віруючих Західної України – 100 тис. карбованців, призначених на потреби Червоного Хреста [16, арк. 324]. Очевидно, цим жестом провідники УГКЦ прагнули засвідчити лояльність до влади, щоб у відповідь отримати право на вільне існування.

Першою реакцією на меморандум, що містив основні прохання керівництва УГКЦ, була наступна зустріч (27 грудня 1944 р.). Природно, що свою відповідь голова РСРК наперед узгодив з М. Хрущовим і В. Молотовим. Тому під час розмови І. Полянський повідомляв, що “жодних винятків не буде робитися для греко-католицької церкви, а її прохання, які не суперечать закону, будуть задоволені” [2, с. 83]. Водночас перед церквою поставили вимогу долучитися до активної боротьби проти УПА й усього повстанського руху. На це, звичайно не могли погодитися ні УГКЦ, ні архимандрит монахів Студитського уставу о. Климентій, прихильник українського

національного відродження. Тактовні пояснення ігумена, що церква не може долучитися безпосередньо до політичної та збройної боротьби, не зрозуміли у Кремлі [13, с. 17].

Перед від'їздом делегатів несподівано запросили до Ставки Верховного Головнокомандування, після чого стало зрозуміло, що ставлення влади до УГКЦ залежатиме від того, яку позицію вона вибере щодо боротьби проти УПА. Церква опинилася віч-на-віч перед дилемою: або стати на бік влади в боротьбі проти українського національного руху Опору і цим зректися своєї церковної ідентичності й історичного нерозривного зв'язку з цим рухом заради непевної перспективи нормалізації свого становища у радянській державі; або ж зазнати переслідувань режиму, але зберегти довіру та прихильність вірних, національна свідомість яких була надзвичайно високою [2, с. 83].

Аналізуючи позицію церкви щодо політичних пропозицій в Москві, треба звернути увагу на деякі суб'єктивні чинники, що супроводжували переговорний процес. Зокрема, о. Г. Костельник брав на себе ініціативу в бесідах із керівництвом НКВС і практично ігнорував інших делегатів. Нагадаємо, що уже під час поїздки в Москву він говорив: "Мені здається, що час нам з Папою порвати, нічого нам з ним тягатися" [16, арк. 326]. Тому ми не можемо стверджувати, що позиція, яку займала в багатьох суперечливих питаннях делегація, адекватно відображала позицію усієї УГКЦ.

Автор звертає увагу на те, що під час візиту архимандрит Климентій зустрічався таємно у Москві з католицьким капеланом американського посольства о. Леопольдом Брауном. Впродовж розмови вони обмінялись думками про становище греко-католицької церкви в СРСР і обговорили вимоги, які поставила делегація уніатів [10, арк. 200]. Капелан, характеризуючи меморандум, зазначив, що основні положення цього документа чітко окреслюють позицію католицької церкви щодо радянської політики. Відповідно, копію він особисто передав до Ватикану [2, с. 79]. Природно, що о. Леопольд особливо звертав увагу архимандрита на те, щоб керівництво УГКЦ особливо не довіряло державним органам стосовно їхнього лояльного ставлення до церкви. Під час зустрічі було також домовлено, що обидві сторони докладуть значних зусиль для встановлення безпосереднього контакту ОУН й УПА з англійцями й американцями [10, арк. 202].

Радянська влада була послідовною у своїй політиці щодо УГКЦ, тому і надалі продовжувала вимагати, щоб церковна влада стала посередником у відносинах із українським рухом Опору. Заради нормалізації взаємин греко-католицька ієрархія організувала зустріч для сторін, основним координатором якої став о. Климентій Шептицький [2, с. 85]. Головний провід УПА делегував на переговори начальника штабу Дмитра Маєвського ("Тарас") та основного політичного референта Якова Бусела ("Голина"). Офіційним представником від владних структур був полковник радянських спецслужб Карін (С. Даниленко). Радянський уряд фактично ототожнював ОУН і УПА з УГКЦ й планував використати церкву в боротьбі проти повстанців.

Зустріч тривала п'ять годин у ніч із 28 лютого на 1 березня 1945 р. у віддаленому районі на Бережанщині [22, с. 16]. Основна думка пропозицій радянської влади полягала в тому, щоб УПА організовано склала зброю і вийшла з підпілля. Після цього державні органи гарантували забезпечення всім умов праці та життя, незважаючи на політичне минуле повстанців. Однак представники УПА не дали конкретної відповіді, а лише погодилися передати радянські пропозиції генералові Роману Шухевичу [22, с. 17]. Це остаточно переконало владу в безальтернативності УГКЦ, адже було зрозуміло, що з її допомогою неможливо зупинити збройний рух Опору в Західній Україні.

Після публікації памфлету Я. Галана "З хрестом чи з ножем?", що ознаменував початок відкритого наступу держави на УГКЦ, стало очевидним, що арешт греко-католицьких ієрархів неминучий. Тому митрополит Йосиф Сліпий скликав на позачергову раду єпископів Микиту Будку і Миколая Чернецького, архимандрита Климентія Шептицького і віце-провінціала отців-редемптористів Йосифа де Вохта та призначив їх адміністраторами Львівської архієпархії у випадку, якщо він не зможе здійснювати керівництво церквою особисто [2, с. 100]. Отримані права засвідчили зростання авторитету архимандрита у церковних колах. І справді, 11 квітня 1945 р. органи НКВС здійснили безпрецедентну акцію – заарештували

увесь єпископат УГКЦ, що перебував на території УРСР [15, с. 20]. Отже, план відкритого наступу на церкву влада розпочала реалізовувати.

Відповідно до плану ліквідації УГКЦ, щоб збільшити вплив на громадську думку, заклики до воз'єднання повинні лунати з уст не лише керівників влади, діячів культури, але і впливових священнослужителів, які могли б подавати приклад у цій справі, своїм авторитетом нейтралізувати думку противників. НКВС намагався докласти максимум зусиль, щоб схилити архимандрита до співпраці, переходу в православ'я. Керівництво НКВС поставило це завдання перед о. Г. Костельником, зауваживши, що він мав зустрітися з К. Шептицьким і в умовах повної конфіденційності заручитися його підтримкою [12, арк. 228]. Проте бесіда з архимандритом завершилась не на користь розробленого сценарію, який аргументував спротив “воз'єднанню” насамперед особистими причинами [11, арк. 324]. Як згадував Й. Кладочний, К. Шептицький не лише не погодився, але й намагався переконати Г. Костельника повернутись до греко-католицької церкви й не вести роботи з переходу в православ'я. Ці зустрічі так ні до чого й не привели [11, арк. 326]. Стало зрозуміло, що отець Климентій готовий радше піти шляхом заарештованих єпископів, аніж зрадити Церкву.

Незважаючи на активні заходи радянської влади, навіть насильницькі методи, перехід греко-католицьких священників до православ'я відбувався повільно. Активним противником приєднання до російського православ'я був архимандрит Климентій [3, арк. 18], що не боявся відкрито висловлювати свою думку.

Діяльність ігумена полягала в залученні до активного церковного життя всього священницького соціуму й обстоюванні релігійних домагань у межах законності, демократії. Зокрема, за його ініціативи 60 священників Львівської архієпархії та усі настоятелі греко-католицьких монастирів надіслали листа до В. Молотова, в якому просили звільнити єпископів і, відповідно, зупинити акції “воз'єднання”, акцентуючи на тому, що духовенство не підтримує діяльність ініціативної групи, не визнає її керівним органом УГКЦ, і всіх учасників цієї акції вважають зрадниками церкви [9, арк. 214]. Цей лист був виявом відкритого організаційного протесту насиллю радянської влади. Потрібно зауважити, що лист такого змісту надіслали до Рима, відмінність полягала лише в тому, що ігумен виявляв свою антирадянську позицію і відверто засуджував політику тогочасної влади [3, арк. 20].

Напередодні проведення акцій з “воз'єднання греко-католицької церкви з Руською православною церквою” влада захопила собор св. Юра та митрополичі палати, а о. Климентія Шептицького відіслала до Унівського монастиря, вважаючи його перебування на території храму шкідливим й небезпечним [21, арк. 164]. Підготувавши запрошення на собор для тринадцяти найавторитетніших лідерів опозиції, зокрема й для архимандрита Климентія, організатори зробили так, щоб листи до рук опозиціонерів потрапили тоді, коли собор завершиться [15, с. 48]. Як бачимо, такі заходи влада здійснювала з метою безпеки, щоб не допустити непередбачених виступів.

У березні 1946 р. після так званого “Львівського собору” силовим методом проведено насильницьку ліквідацію Української греко-католицької церкви. Отець Климентій і до ув'язнення, під час арешту, і у в'язниці був твердо переконаний в тому, що з правового погляду собор переступив елементарні юридичні, а тим більше Божі закони [19, с. 57]. Адже увесь хід подій, пов'язаний з підготовкою і здійсненням акту воз'єднання УГКЦ з Руською православною церквою, свідчив про його політико-ідеологічний характер, бажання ліквідувати церковну структуру та її ієрархію, всупереч волі духовенства.

Важливим напрямом роботи у цей період стала праця серед духовенства з метою його активізації задля протистояння “воз'єднанню” [4, арк. 21]. Архимандрит організовує зустрічі священників, які відбувалися традиційно щотижня у четвер. Пріоритетним завданням о. Климентія під час цих заходів було налаштувати священників утриматися від приєднання до ініціативної групи. Оцінку його організаційній роботі дала радянська влада, наголошуючи на тому, що він продовжував підтримувати зв'язки з противниками православ'я і гуртував навколо себе реакційне духовенство з метою спротиву переходу в православ'я [5, арк. 260].

К. Шептицький зустрічався також із настоятелями чернечих чинів – отців Василиян та Редemptористів. Упродовж бесід було вирішено рішуче протистояти натиску влади, розвивати національно-релігійні пріоритети, що суперечило політиці національного нівелювання у межах СРСР [1, с. 41]. Результати місійної діяльності архимандрита Климентія були позитивними. У православ'я погодилося перейти лише троє із 947 греко-католицьких ченців і черниць, взятих на облік станом на 15 лютого 1946 р. [15, с. 32]. Радянські джерела містять інформацію, що основним противником ініціативної групи були ієромонахи-студити, василіяни та редemptористи [6, арк. 160].

Потрібно зауважити, що о. Климентій шукав різних способів передавання інформаційних листів про стан церкви до Ватикану. Його листи, написані до кардинала Тіссерана та о. К. Королевського, дуже часто перехоплював НКВС, що пізніше стало речовим доказом злочину під час слідства [8, с. 116].

Тому було вирішено основний удар скеровувати на архимандрита Климентія, який із нечисленними співниками боровся до кінця [17, с. 5]. Нарком держбезпеки вважав за доцільне працювати так, щоб виявити його підпільну антирадянську діяльність, зв'язки із зарубіжжям, зокрема із Ватиканом, іноземними розвідками та українськими націоналістами. Також Климентію Шептицькому не могли пробачити його відкрити непокору, яку він виявив, надіславши на ім'я заступника голови РНК СРСР В. Молотова заяву про юридичне невизнання дій ініціативної групи [9, арк. 214].

Аналізуючи ставлення К. Шептицького до означеної проблеми, варто подати спогади священника Й. Кладочного, який зазначав, що, хоча опозиція засудила ініціаторів переходу в православ'я як відступників від віри, жодних заходів проти них не здійснювалось. У 1945 р., під час зустрічі К. Шептицького, Й. Кладочного й представників ОУН “Ординця” і “Гонти”, останні заявили, що вони планують вбивство Г. Костельника. Натомість К. Шептицький категорично вимагав від них жодних дій стосовно нього не здійснювати, оскільки це, на його думку, могло б призвести до повної ліквідації УГКЦ. “Ординець” і “Гонта” пообіцяли виконати умови [18, с. 5].

Висновки. Отже, Львівський собор, що відбувався упродовж 8–10 березня 1946 р., ініціатором та організатором якого стали партійно-репресивні органи СРСР, ліквідував офіційні структури УГКЦ організаційно, але не фактично; самоскасування унії де-юре не відбулося. Аналіз документів однозначно вказує на те, що К. Шептицький був переконаним противником злочинної акції “возз'єднання” і своєю діяльністю продемонстрував вірність національній ідеї та церкві, підпорядкованій Апостольському первопрестолу, який давав українській нації гарантії демократичних свобод і європейських цінностей. Отже, К. Шептицький посідав значне місце у збереженні церковно-релігійного комплексу УГКЦ у період його руйнування у другій половині 40-х років ХХ ст.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баб'як А. Нові українські мученики ХХ ст. / А. Баб'як. – Рим, 1990. – 180 с. 2. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950) / Б. Боцюрків. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. – 268 с. 3. Витяг з доповідної записки УНКДБ по Львівській області про оперативно-слідчу роботу у липні 1945 р. // Державний архів Служби Безпеки України (далі – ДА СБУ). – Ф. 71. – Акт 9. – Спр. 61. – Арк. 18 – 20. 4. Витяг з доповідної записки УНКДБ по Львівській області про оперативно-слідчу роботу у жовтні 1945 р. // ДА СБУ. – Ф. 71. – Спр. С – 9113. – Т. 23. – Арк. 20–24. 5. Витяг з доповідної записки наркома держбезпеки УРСР С. Савченка до НКДБ СРСР про оперативну роботу по ліквідації УГКЦ // Там само. – Ф. 16. – Оп. 7. – Спр. 4. – Т. 4. – Арк. 254–267. 6. Витяг з інформаційного звіту про роботу уповноваженого Ради в справах релігійних культів при Раді міністрів СРСР по УРСР П. Вільхового про діяльність греко-католицької церкви в 1945 р. // Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 23. – Спр. 1648. – Арк. 155а – 175. 7. Витяг із спецповідомлення УНКДБ по Львівській області до НКДБ УРСР про підготовку делегації УГКЦ до виїзду до Москви // ДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. С – 911.3. – Т. 19. – Арк. 296–301. 8. Дмитрух С. Блаженний Климентій Шептицький про молитву у відроджених монастирях Студійського уставу /

Севастьян Дмитрух. – Л.: Свічадо, 2002. – 130 с. 9. Довідка співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова про неправильну поведінку Уповноваженого у справах релігійних культів при Львівському облвиконкомі Кучерявого у роботі з греко-католицьким духовенством // ДА СБУ. – Ф. 3. – Оп. 145. – Спр. 7. – Т. 1. – Арк. 214–217. 10. Доповідна записка НКДБ УРСР про показання заарештованих керівників УГКЦ // Там само. – Ф. 65. – Спр. С – 9113. – Т. 18. – Арк. 195–210. 11. Запис бесіди начальника опергрупи НКДБ УРСР С. Каріна із генеральним вікарієм Перемиської єпархії Михайлом Мельником та доктором Гавриїлом Костельником // Там само. – Ф. 65. – Спр. С–9113. – Т. 21. – Арк. 321–327. 12. Запис бесіди начальника опергрупи НКДБ УРСР С. Каріна з доктором Гавриїлом Костельником про організацію Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ // Там само. – Ф. 65. – Спр. С – 9113. – Т. 21. – Арк. 227–229. 13. Киричук Л. Казимир Шептицький – молодосліджена заслужена постать в житті УКЦ // Мета. – 10 вересня 1995. – С. 16–17. 14. Лист митрополита Андрія Шептицького до керівників Львівської області з проханням сприяти поїздки делегації греко-католицької церкви до Києва та Москви // ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 887. – Арк. 40–42. 15. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. В 2 т. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2006. – Т. 1. – 920 с. 16. Оперативне повідомлення 2-го Управління НКДБ УРСР про підготовку делегації УГКЦ до виїзду до Москви // ДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. С – 9113. – Т. 19. – Арк. 305–307. 17. Парацук І. Хто встане зо мною навпроти злочинців? (Пс. 94:16) // За вільну Україну. – 30 червня 1994. – С. 5–6. 18. Пересторога до всіх братів-іноків Студійського Уставу. 1945 р. // Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 325. – Арк. 25–33. 19. Послання о. Климентія, ігумена Св. Успенської Лаври в Уневі для монастирів на Поліссі. 1934 р. // ЦДІАУ у Львові. – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 325. – 14 арк.. 20. Служі Божому Андрееві у п'ятидесятиріччя його смерті / за ред. М. Галів. – Нью-Йорк, 1996. – 80 с. 21. Тимчасовий правильник бібліотеки “Студіону”, складений ігуменом о. Климентієм. 1937 р. // ЦДІАУ у Львові. – Ф. 577. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 1–2. 22. Шематизм духовенства Львівської архієпархії 1938 р. – Львів, 1938. – 17 с. 23. Шептицький Я. Спогади про стрійка // Архимандрит Климентій (Шептицький): темат. зб. Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. – Вип. 9. – Львів, 2001. – С. 27–30.

REFERENCES

1. Bab'yak A. *Novi ukrayins'ki muchenyky XX st.* [New Ukrainian martyrs of the twentieth century]. Rym, 1990. 180 p.
2. Botsyurkiv B. *Ukrayins'ka Hreko-Katolyts'ka Tserkva i Radyans'ka derzhava (1939–1950)* [Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1950)]. L'viv: Vydavnytstvo Ukrayins'koho Katolyts'koho Universytetu Publ, 2005. 268 p.
3. *Vytyah z dopovidnoyi zapysky UNKDB po L'vivs'kii oblasti pro operatyvno-slidchu robotu u lypni 1945 r.* [An excerpt from the memorandum of UNCCD in Lviv region on the operative and investigative work in July 1945] Derzhavnyy arkhiv Sluzhby Bezpeky Ukrayiny (dali – DA SBU). F. 71. Akt 9. Spr. 61. Ark. 18–20.
4. *Vytyah z dopovidnoyi zapysky UNKDB po L'vivs'kii oblasti pro operatyvno-slidchu robotu u zhovtni 1945 r.* [Excerpt from the memorandum of the UNCCD in Lviv region on the operative and investigative work in October 1945]. DA SBU. F. 71. Spr. S – 9113. T. 23. Ark. 20–24.
5. *Vytyah z dopovidnoyi zapysky narkoma derzhbezpeky URSR S. Savchenka do NKDB SRSR pro operatyvnu robotu po likvidatsiyi UHKTs* [Excerpt from the memorandum of the Commissar of State Security of the Ukrainian SSR S. Savchenko to the NKDB of the USSR on operative work on the elimination of the UGCC]. Tam samo. F. 16. Op. 7. Spr. 4. T. 4. Ark. 254–267.
6. *Vytyah z informatsiynoho zvituv pro robotu upovnovazhenoho Rady v spravakh relihiynykh kul'tiv pry Radi ministriv SRSR po URSR P. Vil'khovoho pro diyal'nist' hreko-katolyts'koyi tserkvy v 1945 r.* [Extract from the information report on the work of the authorized council on religious churches under the Council of Ministers of the USSR on the Ukrainian SSR P. Wilkhovy about the activities of the Greek Catholic Church in 1945]. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh orhanizatsiy Ukrayiny (dali – TsDAHOU). F. 23. Spr. 1648. Ark. 155a–175.
7. *Vytyah iz spetspovidomlennya UNKDB po L'vivs'kii oblasti do NKDB URSR pro pidhotovku delehatsiyi UHKTs do vyyizdu do Moskv* [Excerpt from the special report of UNCCD in Lviv region to the NKDB of the UkrSSR on the preparation of a delegation of the UGCC to visit Moscow]. DA SBU.

F. 65. Spr. S – 911.3. T. 19. Ark. 296–301. 8. Dmytrukh S. *Blazhennyi Klymentiy Sheptyts'kyi pro molytvu u vidrodzhenykh monastyryakh Studiys'koho ustavu* [Blessed Klymentiy Sheptytsky about prayer in the revived monasteries of the Student Statute]. Lviv: Svichado Publ, 2002. 130 p. 9. *Dovidka spivrobitnyka 2-ho Uprvlinnya NKDB URSR I. Bohdanova pro nepravyl'nu povedinku Upovnovazhenoho u spravakh relihiynykh kul'tiv pry L'vivs'komu oblyvykonkomi Kucheryavoho u roboti z hreko-katolyts'kym dukhovenstvom* [Reference of the employee of the 2nd Administration of the NKDB of the Ukrainian SSR I. Bogdanov about the wrong behavior of the Commissioner for Religious Affairs at the Lviv Regional Executive Committee of Kucheryava in working with the Greek-Catholic clergy] DA SBU. F. 3. Op. 145. Spr. 7. T. 1. Ark. 214–217. 10. *Dopovidna zapyska NKDB URSR pro pokazannya zareshтовanykh kerivnykiv UHKTs* [Statement by the UkSSR National Security Commission for the reporting of arrested leaders of the UGCC]. Tam samo. F. 65. Spr. S–911.3. T. 18. Ark. 195–210. 11. *Zapys besidy nachal'nyka operhrupy NKDB URSR S. Karina iz heneral'nyim vikariem Peremys'koyi yeparkhiyi Mykhaylom Mel'nykom ta doktorom Havryyilom Kostel'nykom* [Record of the conversation of the head of the operggrup of the NKDB of the UkrSSR S. Karina with the general vicar of the Diocese of Peremysh, Mikhail Melnik and Dr. Gabriel Kostelnik] Tam samo. F. 65. Spr. S–911.3. T. 21. Ark. 321–327. 12. *Zapys besidy nachal'nyka operhrupy NKDB URSR S. Karina z doktorom Havryyilom Kostel'nykom pro orhanizatsiyu Initsiatyvnoyi hrupy z vozz'yednannya UHKTs z RPTs* [Record of the conversation of the head of the operggrup of the NKDB of the Ukrainian SSR S. Karina with Dr. Gabriel Kostelnik on the organization of the Initiative Group on the Reunification of the UGCC from the Russian Orthodox Church]. Tam samo. F. 65. Spr. S–911.3. T. 21. Ark. 227–229. 13. Kyrychuk L. *Kazymyr Sheptyts'kyi – malodoslidzhena zasluzhena postat' v zhytti UKTs* [Kazimir Sheptytsky is a well-deserved figure in the life of the UGCC] Meta. 10 veresnya 1995. pp. 16–17. 14. *Lyst mytropolyta Andriya Sheptyts'koho do kerivnykiv L'vivs'koyi oblasti z prokhannyam spryyaty poyizdtsi delehatsiyi hreko-katolyts'koyi tserkvy do Kyieva ta Moskvyy* [Letter of Metropolitan Andriy Sheptytsky to the leaders of the Lviv region with a request to facilitate the visit of the delegation of the Greek Catholic Church to Kyiv and Mosc] TsDAHOU. F. 1. Op. 23. Spr. 887. Ark. 40–42. 15. *Likvidatsiya UHKTs (1939–1946). Dokumenty radyans'kykh orhaniv derzhavnoyi bezpeky. V 2 t.* [Elimination of the UGCC (1939–1946). Documents of the Soviet bodies of state security. 2 tones]. Kyiv: PP Serhiychuk M. I. Publ, 2006. T. 1. 920 p. 16. *Operativne povidomlennya 2-ho Upravlinnya NKDB URSR pro pidhotovku delehatsiyi UHKTs do vvyzdu do Moskvyy* [Operational announcement of the 2nd Directorate of the NSCLU of the UkrSSR on the preparation of a delegation of the UGCC to visit Moscow]. DA SBU. F. 65. Spr. S– 911.3. T. 19. Ark. 305–307. 17. Parashchak I. *Khto vstane zo mnoyu navproty zlochyntsiy? (Ps. 94:16)* [Who arises with me against the criminals? (Ps. 94:16)]. Za vil'nu Ukrayinu. 30 chervnya 1994. pp. 5–6. 18. *Perestoroha do vsikh bratviv-inokiv Studiys'koho Ustavu. 1945 r.* [Warning to all the brothers-monks of the Student Statute. 1945]. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny u L'vovi (dali – TsDIAU u L'vovi). F. 358. Op. 3. Spr. 325. Ark. 25–33. 19. *Poslannya o. Klymentiya, ihumena Sv.Uspens'koyi Lavry v Unevi dlya monastyriv na Polissi. 1934 r.* [The message of o.Klymentiya, abbot of the Holy Uspenska Lavra in Uni for monasteries in Polissya. 1934]. TsDIAU u L'vovi. F. 358. Op. 3. Spr. 325. 14 ark. 20. *Sluzi Bozhomu Andreyevi u p'yatydesyatyrichchya yoho smerty* [Servant of God Andrew in the fiftieth anniversary of his death]. Za red. M. Haliv. N'yu-York, 1996. 80 p. 21. *Tymchasovyy pravyl'nyk biblioteky "Studionu", skladyenyi ihumenom o.Klymentiyem. 1937 r.* [Temporary rulebook for the "Studio" library, compiled by the abbot o. Klymentii. 1937]. TsDIAU u L'vovi. F. 577. Op. 1. Spr. 5. Ark. 1–2. 22. *Shematyzm dukhovenstva L'vivs'koyi arkhiyeparkhiyi 1938 r.* [Shematism of the clergy of the Lviv Archdiocese in 1938]. L'viv, 1938. 17 p. 23. Sheptyts'kyi Ya. *Spohady pro stryika* [Memories of the stray]. Arkhymandryt Klymentiy (Sheptyts'kyi): Tematychnyy zbirnyk Svyatopokrovs'koho zhinochoho monastyrya Studiys'koho Ustavu. Vol. 9. L'viv, 2001. pp. 27–30.

Дата надходження: 10.06.2017 р.